

МИРОСЛАВ Д. МИЛОЈЕВИЋ

КОМУНА ЛОЗНИЦА

Аграрногеографска проучавања

Комуна Лозница налази се у северозападној Србији; обухвата Подриње између Пријавора и Брасине. Северно и североисточно од ње налазе се потеси у поседу газдинстава из месних заједница са подручја СО Шабац. Источно и јужно простиру се насеља која административно припадају СО Коцељево, Крупањ и М. Зворник. Западну границу чини река Дрина. Према свом пространству, она заузима треће место у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници — после комуне Ваљево и Шабац. У њеним границама има 53 насеља и 42 месне заједнице.

У комуни на 612 км² живи, према попису из 1971. год., 78.228 становника. На 1 км² просечно долази 128 становника (1).

АГРАРНОГЕОГРАФСКИ УСЛОВИ ЗА ИСКОРИШЋАВАЊЕ ЗЕМЉИШТА

Још приликом формирања Лознице као комуне месне власти су настојале да она представља једну аграрногеографску целину. Године 1955. она је основана од 50 подрињских к.о. У њој преко 80% земљишта чини побрђе високо од 200—500 м и претежно састављено од вододржљивих стена — пешчара и шкриљаца (2, 99). Око 30% од укупног земљишног фонда — према подацима СО Лозница — налази се на падинама већим од 20°. До 10° нагиба има 45% површина; од 10—20° — 25%; од 20—30° — 10%; више од 30° — 20%.

Околна Лознице има релативно дуг вегетациони период за прилике Подриња. Први дан (средњи датум) са средњом дневном температуром од 5° је 8. марта; последњи је 26. новембра. Просечна годишња температура креће се око 11,1°. Јул је најтоплији месец — 21,4° (3, 91—92). Средња температура за свака два месеца у периоду март—октобар износи: март—април 8,8°, мај—јун 17,6°, јул—август 20,7° и септембар—октобар 14,1°. Температура за цео вегетациони период, у просеку, прелази 15° (4, 157). У истом периоду број топлотних степена достиже цифру од 2617—3910 (3, 92).

Кретање средњих месечних температура у току године приказано је у следећој табели (3, 91).

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
0,0	1,3	6,2	11,5	15,9	19,3	21,4	20,0	16,5	11,8	7,6	1,1

Температурне суме за време вегетационе периоде доста су велике и довољне за успевање свих култура које се производе у северо-западној Србији. Међутим, и поред тога у појединим годинама приноси култура осетно су умањени због касних пролећних мразева, дугих сушних периода у време оплодње, олујних ветрова, честих киша и појава града. Године 1970. град је у к.о. Драгинац на поседима већине индивидуалних газдинстава потпуно уништио поврће; такав је случај био и код РЈ „Драгинац“ ПК „Лозница“. У 1971. год. регистроване су штете од града на 75% подручја комуне. Исте године услед елементарних непогода биљна производња је реализована са 60%. Шест година касније, 1977., град је нанео штете усевима на поседу ООУР ПД „Гучево“ у вредности од 2,400.414 дин.

Године 1968. производња шљива на поседу ПК „Лозница“ била је минимална „услед голомразице у време процветавања“ (8). Екстремни датум првог (јесењег) мрза је 4. X; последњег (пролећног) 6. V (3, 104). Због тога, при садашњим агротехничким условима, у годинама са мразевима за време цветања воћа, газдинства не остварују ни приближно адекватну воћарску производњу.

На подручју комуне, иначе, има годишње 77 дана са температуром $< 0^{\circ}$ (3, 104). Апсолутне минималне температуре су у фебруару ($-25,2^{\circ}$); у том месецу оне се најчешће јављају после топлних дана које измамљују биљке да почну развијати пупољке и умањују им способност за презимљавање (5). Просечна температура за сва три зимска месеца колеба се од $0,0^{\circ}$ до $1,3^{\circ}$; разлика између њихових апсолутних максималних и апсолутно минималних температура износи $42,2^{\circ} - 47,7^{\circ}$ (4, 153, 173).

И просечна облачност је највећа у зимским месецима. У целини гледано, она је с гледишта пољопривреде повољно распоређена; управо знатна је у данима ван вегетационе периоде (5). Међутим, нису ретке године када је велика и у летњим месецима. У јуну 1956. год. она је износила 6,3; ово је уједно највећа регистрована облачност у овом месецу између 1955—1971. год. (6).

Прва декада маја, у просеку, има највећи број кишних периода; оне најчешће трају по 1—2 дана. У вегетационом периоду је 67,39% свих кишних периода, без обзира на дужину трајања. Најдуже кишне периоде јављају се у првој декади септембра, у другој декади априла и октобра — ≥ 10 дана (7, 25, 31). Последњи месеци често су сушни. У 1967/68. год. сви јесењи месеци имали су само неколико краћих кишних периода. Као последица тога у овој и сличним годинама отежана је обрада земљишта; сетва јесењих култура обавља се под изузетно тешким условима; ницање засејаних усева доста је успорено; остварени средњи приноси рода најчешће су за преко 50% мањи од просечних.

Преко 900 (927) мм износи средња годишња висина падавина. Између марта и октобра ова сума креће се око 682 мм. Највећа је висина киша за време вегетационог периода, у просеку, у мају — 110 мм. Исти

месец има и максимум дана са падавинама $\geq 0,1$ мм — 15,9. У појединим годинама он је доста сушан са високим вредностима трајања сушних периода (7, 8—9, 81). Године 1968. суша у пролетњим месецима је трајала све до класања стрних жита. Три године касније, 1971., у Драгинцу остварен је просечан принос соје од свега 6,6 мц/ха услед недостатка влаге „у време оплодње“. У 1974. год. сви пролећни месеци били су влажни и хладни. То је у потсима поред Дрине проузроковало пропадање кукуруза у ницању. Исте године један део површина под њим је преран и поново засејан хибридима (8).

Распоред количине падавина у мм по месецима (7, 8)

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
55	47	68	75	110	95	70	85	76	103	70	73

Средњи годишњи протицај Јадра је 9,82 м³.сек — 0,309 км³ у току године. Услед његових високих водостаја, неуређености слива и неправилног коришћења земљишта, у просеку, поплаве се јављају сваке трће године (2, 103). Године 1965. на подручју комуне било је поплавлено 10.379 ха пољопривредног земљишта. Три године касније, 1968., штете су регистроване у 14 насеља. Између 18. и 21. децембра 1968. год. око 2350 ха засејаних озимих усевима налазило се дуже времена под водом. Крајем исте године 548 ха пољопривредног земљишта, услед поплава, било је привремено или трајно онеспособљено за искоришћавање (9).

Између 1955. и 1966. год. вршени су делимични радови на ублажавању ерозионих процеса и спречавања штета од поплава. У овом периоду нарочито велике штете су причињавала три бујична потока у Б. Ковљачи — Цигански, Дубоки и Симића, Штира, Јадар, Коренита и Церница. Од 1967. год. приступило се интензивној регулацији река средствима сакупљеним преко водног доприноса на подручју СО Лозница, републичког фонда вода и водопривредног предузећа „Дрина“. Само у 1968. год. за наставак регулације Штире, Цернице, Корените и Циганског потока у Б. Ковљачи инвестициона средства су износила 1.500.000 нов. дин. У 1970. год. водопривредна организација „Лозница“ урадила је водопривредну основу за читав слив Јадра. Истом она је предвидела изградњу више акумулација са вишеструком наменом; подизање већег броја малих акумулација; комплексно уређење слива; градњу хидромелиорационих система за наводњавање свих плодних површина (9). До сада су уложена знатна средства за финансирање водопривредних радова, нарочито у периоду 1971—1975. год. Међутим, да би се реализовали планирани водопривредни радови, потребна су још већа улагања рада и финансијских средстава.

С обзиром на типове, педолошки састав земљишта није задовољавајући. Највећа пространства обухватају параподоласта земљишта која у погледу агротехничких својстава, при садашњој неизграђености мелiorационих система, пружају ограничене могућности за пољопривреду. У комуни Лозница, наиме, параподола преко лета пати од суше, а у проле-

ће од сувишне воде. Врло је мало зиратне земље веће производне вредности; такав је случај углавном са иловастим алувијом у троуглу Читлук — Д. Недељице — Драгинац и на сектору Б. Ковиљача — Лешница. У Јадру гајњача се налази „између Козјака и Страже у потесима Читлук и Угарница“ (5); она „је најчешће у оподзољавању“ (10, 7).

Земљишни фонд, нарочито на побрђу, претежно се налази од пете до осме катастарске класе. У првом реду то се односи на стално зелене површине. Крајем 1971. год. у првој и другој класи било је око 4% обрадивих површина; трећој и четвртој класи — 25%; петој, шестој, седмој и осмој класи — 71%. Највећи проценат неплодног земљишта од свих к.о. има Драгинац — 38,46%. За њом, по проценту од укупне површине, долазе: Рибарице — 31,17%, Лозница (град) — 29,59%, Лешница (град) — 28,39%, Бања Ковиљача — 23,79% и Шор — 18,74%. У осталим к.о. овај проценат износи 0,25—13,42. По апсолутним површинама, после к.о. Бања Ковиљача са око 456 ха, највише га има к.о. Лешница (село) — 341 ха и Шор — 286 ха.

Под шумским земљиштем је 20.055 ха; у укупном фонду земљишта оно учествује са 32,76%. Преко 90% ове површине је обрастло. Највише има високих шума и то 47%; остале су претежно изданачке (38%). Око 61% друштвених шума су високе, према 31,8% код приватног сектора. Једну трећину дрвећа у шумама индивидуалних власника чини храст (31,8%). Међу осталим тврдим лишћарима највише су заступљени цер (17,2%) и буква (18,5%). У укупном броју дрвећа меки лишћари учествују са 1,4%.

*
* * *

Последњих четврт века на подручју СО Лозница укупан број становништва осетно је увећан. За 18 година (1953—1971) број становника повећао се са 59.796 на преко 78 хиљада. Просечно годишње увећање становништва је било нарочито велико између 1953—1961., око 1342, а од 1961—1971. близу 770 (769). У првом периоду просечан прираштај на 1000 становника износио је 20,6 становника годишње; другом — 10,3. Године 1971. комуна је имала 78.228 становника (1, 21, 37).

Преко 43% (43,60%) укупног становништва је активно; остатак од 56,40% отпада на издржавано и лица са личним примањима (11, 311). Комуна са 48,26% активног од укупног становништва запосленог у пољопривреди и шумарству заузима четрнаесто место у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници (после комуне Богатић, Ваљево, Владимирци, Коцељево, Крупањ, Лајковац, Љиг, Љубовија, Мали Зворник, Мионица, Осечина, Уб и Шабац) (12, 73). Мада њихов број опада ипак још увек знатан број њих бави се ратарством и осталим пољопривредним гранама. Године 1971. на привременом раду у иностранству се налазило 1788 лица (1, 25) или 5,24% активног становништва.

До 20% пољопривредног од укупног становништва има Трбушница, Плоча, Лозничко Поље, Лозница, Крајишници, Клупци, Башчелуци и Бања Ковиљача; од 20—40% — Воћњак, Зајача, Лешница и Пасковац; 40—60% — Горња Борина, Драгинац, Козјак, Коренита, Липница, Липнички

Шор, Руњани, Стража и Тршић; 60—80% — Брезјак, Горње Недељице, Горњи Добрић, Грнчара, Доње Недељице, Доњи Добрић, Ј. Лешница, Јелав, Ново Село, Слатина, Ступница, Текериш, Цикоте, Чокешина и Шурине; преко 80% — Брадић, Брњац, Велико Село, Горња Бадања, Горња Сипуља, Доња Сипуља, Јаребице, Јошева, Југовићи, Каменица, Милина, Доња Бадања, Помијача, Рибарице, Симино Брдо, Трбосиле и Филиповићи.

На почетку 1971. год. у лозничкој комуни било је 20.058 домаћинства, од којих су 28,75% чисто пољопривредна; остала су мешовита према извору прихода (14,86%) или непољопривредна (56,39%) (13,311). Исте године до 3000 динара катастарског прихода на приватном сектору имало је 94,95% газдинстава; од 3000—5000 динара — 4,49%; преко 5000 динара — 0,56%. Прва су реализовала 79,8% од укупног катастарског прихода, друга — 16,6% и трећа — 3,6%. Последњих година све је више домаћинства са два извора прихода — из пољопривреде и ван ње, и тзв. старачких.

Још пре увођења комуналног система подручје СО Лозница карактерисало се уситњеним земљишним поседима. Године 1960. у комуни било је 9420 индивидуалних пољопривредних газдинстава. Исте године највећи број пољопривредних газдинстава имао је посед до 5,00 ха — укупно 6850, од којих 1568 са поседом до 1,00 ха. У укупном броју газдинстава она са поседом већим од 5,01 ха учествовала су са 27,28%. Прва су држала у поседу 43,46% од укупног фонда земљишта на приватном сектору; друга 56,54%. Око 14,65% газдинстава узимало је земљу под закуп, према 9,03% оних која су је давала (14). Десет година касније, 1970., 28,42% од укупног броја свих газдинстава било је без поседа; остатак од 71,58% отпао је на она са поседом до 5,00 ха (59,60%) и више од 5,01 ха (11,98%) (13,311). Близу 60% пољопривредног становништва располаже са земљишним поседом од 0,11 — 5,00 ха (11,311).

У првом тромесечју 1968. год. спајањем ПД „Гучево“, 33 „Лозница“, 33 „Текериш“, 33 „Драгинац“ и комуналног предузећа „Клас“ основан је данашњи ПК „Лозница“ — Лозница. Почетком 1969. год. Комбинату је припојена ПЗ „Видојевица“ (В. Лешница) и РЈ „Чокешина“ 33 „Цер“ из Прњавора. Исте године он је имао 1940 ха — 1295 ха ораница (66,8%), 141 ха воћњака (7,2%), 430 ха шума (22,2%) и 74 ха неплодног земљишта (3,8%). Годину дана касније, 1970., ПК „Лозница“ је увећао земљишни фонд за 3%. У 1977. год. Комбинат је имао пет ООУР-а. Једна од њих бави се пољопривредном производњом на сопственом поседу — ООУР ПД „Гучево“.

Учешће индивидуалног сектора у укупном земљишном фонду је доминантно. Од 61.221 ха на друштвени сектор отпада 2421 ха; такав је случај био у 1977. год. Једно индивидуално пољопривредно газдинство без обзира на извор прихода и социјално-имовинску категорију, у просеку, има 3,21 ха ораница и башта, 0,26 ха воћњака, 0,01 ха виноград, 0,17 ха ливада, 0,27 ха пашњака, 1,10 ха шумског и 0,16 ха неплодног земљишта; укупно 3,92 ха пољопривредног и 1,26 ха осталог земљишта. Њихови поседи су уситњени — рачуна се да у комуни на приватном сектору долазе 2,54 парцеле на 1 ха и 6,54 по пореском домаћинству, које, најчешће, нису веће од 0,39 ха.

И код друштвеног сектора земљишни фонд доста је уситњен. Пре пет година, 1973., он је имао 8839 земљишних парцела — 7,23% од укупног броја. На сваки његов хектар просечно долазе 0,53 парцеле.

Пољопривреда на подручју СО Лозница се, иначе, све више опрема савременом механизацијом. Јуна 1978. у Драгину, као и свим осталим к.о., индивидуална пољопривредна газдинства имала су 616 трактора (96,10% од укупног броја), према 25 код друштвеног сектора (3,90%). На 100 ха обрадивог земљишта код оба сектора, у просеку, долази 0,12 комбајна, 0,35 сејалица, 0,18 косачица, 1,62 плуга и 1,90 трактора. Последњи се не користе само као оруђа за рад, већ и транспортна средства.

На приватном сектору до 25 КС има 6,01% трактора; од 26—35 КС — 41,23%; од 36—50 КС — 31,66%; преко 50 КС — 21,10%. Највећи број трактора имају газдинства у Доњој Бадањи (28), Доњем Добрићу (27), Козјаку (26), Лешници (34), Лозничком Пољу (22), Новом Селу (45) и Чокешини (23); најмањи у Југовићима (2), Каменици (2) и Симином Брду (2); осталим од 3—19. Број њихових комбајна још увек је мали — 28. Године 1977. они су били власништво произвођача из Бање Ковиљаче (1), Горње Сипуље (1), Грнчаре (2), Доњег Добрића (1), Јадранске Лешнице (1), Клупца (1), Козјака (1), Лешнице (3), Липнице (1), Липничког Шора (2), Лозничког Поља (2), Новог Села (6), Пасковца (1), Трбушнице (1), Цикоте (1) и Чокешине (3).

Пре интеграције у ПК „Лозница“, 1953. год., ПД „Гучево“ почело је да поклања већу пажњу увођењу механизације. На њему се данас сетва пшенице изводи сејалицама „Саксонија“ и „Квенеланд“; кукуруза — сејалицама МК РО₃. Капацитети његових комбајна омогућавају обављање жетве стрних жита за 13—15 дана. Од укупне површине на 40% жетва се обавља комбајнима „Змај“, а 60% „Универзал“. Ускладиштење жита врши се у силосу Комбината (10, 9, 12, 13). Јуна 1978. год. друштвени сектор имао је 25 трактора, 18 приколица, 12 комбајна, 3 сејалица, 4 косачице и 10 плугова.

Један мањи број индивидуалних пољопривредних газдинстава ван кооперације користи друштвене машине за обраду свог земљишног фонда и услуге плаћа од 300—1800 дин. по 1 ха. У првом полугођу 1977. год. друштвени сектор обавио је оваквим газдинствима обично орање и сетву на 215 ха. Остале услуге током године биле су следеће (15, 29): заоравање стрништа — 36 ха, прскање и запрашивање усева — 27 ха, комбанирање стрних жита — 298 ха и превоз пољопривредних производа — 2000 мц.

Кооперација у биљној производњи у економској 1976/77. год. изгледала је овако (1, 112): засејана површина у кооперацији — 6746 ха; обим обављених радова у кооперацији: сетва — 302 ха, обично орање — 299 ха и дубоко орање — 100 ха; учешће друштвено организоване производње у сетви — 27,5%; проценат кооперираних површина у укупно засејаним површинама — 24,1; количина набављеног семена за кооперанте — 9095 мц.

Једна ООУР у оквиру ПК „Лозница“ искључиво се бави кооперацијом — ООУР „Кооперација“. Крајем 1976. год. стање кооперације код овог Комбината било је следеће (у дин.): стока у живом — 3,443.442,

зелени план — 1,583.185, стара кооперација — 154.659, доспела кооперација — 1,293.368 и текућа — 1,107.769. У 1977. год. вредност кооперације увећана је за 2,516.778 дин. — од 7,582.421 дин. у 1976. год. на 10,099.199 у 1977. Највећа инвестициона улагања ООУР „Кооперација“ у 1977. год. била су у опремању пунктова за откуп млека.

Прве године реализације текућег средњерочног плана развоја пољопривреде укупна потрошња вештачких ђубрива на приватном сектору осетно је увећана — од 82.990 мц у 1975. год. на 86.770 у 1976. Индекси потрошње у односу на 1972. износе: 1973. год. — 122,87, 1974. год. — 89,74, 1975. год. — 127,48 и 1976. год. — 133,29. Последње године, у просеку, утрошено је по 1 ха обрадивог земљишта око 271 кг. При томе треба истаћи да је потрошња на поседима земљорадника који нису значајније укључени у друштвено организовану производњу још увек недовољна. Сада се предузимају мере да што већи број земљорадника буде укључен у ову производњу, па да кроз њу уопште буде побољшана обрада земље. У том погледу данас се подручје СО Лозница налази на осмом месту у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници (после комуна Богатић, Коцељево, Лајковац, Мионица, Осечина, Уб и Шабац).

Године 1975. у свим к.о. било је преко 200 (207) удружених пољопривредника. Тај број се до краја 1977. год. повећао на 671. Последње године укупан број коопераната износио је 9285. Од тога 33 „Цер“ (Ј. Лешница) има 2800 коопераната, 33 „Стража“ (Стража) — 2000, ПК „Лозница“ (Лозница) — 2000 и РЈ „Житоратар“ Бадања — 2485. 33 „Цер“ — Ј. Лешница послује на подручју 19 насеља из три општине — Горњи Добрић, Јадранска Лешница, Брњац, Брадић, Велико Село, Милина, Трбосиље, Јошева, Каменица, Чокешина, Доњи Добрић, Рибари, Прњавор, Петловача, Петковица, Дубље, Бела Река, Бадовиши и Румска; 33 „Стража“ (Стража) — 8 насеља (Шор, Козјак, Јелав, Стража, Лешница, Липолист, Метковић и Грушић).

Између 1975. и 1977. год. у пољопривреду индивидуалног сектора по основи зеленог плана, удруживања и кооперације инвестирано је 78,520.932 дин. Највише је пласирано преко кооперације — 65,927.384 дин.; најмање по основу удруживања — 7,869.739 дин. У 1977. год. по основи зеленог плана пласирано је 7,112.076 дин., удруживања — 4,207.802 дин. и кооперације — 27,949.587 дин.; укупно 39,269.465 дин.

АГРАРНОГЕОГРАФСКА КАРАКТЕРИСТИКА ИСКОРИШТАВАЊА ЗЕМЉИШНИХ КАТЕГОРИЈА

Процент укупне под пољопривредном површином износи, у просеку, 60,48. У том погледу подручје СО Лозница заузима 11. место у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници (после комуна Богатић, Ваљево, Владимирци, Коцељево, Лајковац, Љиг, Мионица, Осечина, Уб и Шабац). Мањи проценат од ње имају само три комуне (Крупањ, Љубовија и Мали Зворник). Међутим, према укупним површинама она је четврта. На једног активног пољопривредног становника просечно долази 2,26 ха, односно 0,14 ха више од просека за северозападну Србију.

Крајем 1976. год. проценат ораница и башта од укупне пољопривредне површине износио је 79,39; остатак од 20,61% отпада на воћњаке (6,68%), винограде (0,24%), ливаде (4,71%), пашњаке (8,85%), трстике и баре (0,13%). До 50% укупне под пољопривредном површином имају к.о. Бања Ковиљача, Зајача, Горња Борина, Коренита, Трбосиље, Милина, Пасковац, Јошева, Каменица, Трбушница и Чокешина; од 50—60% — Брадић, Воћњак, Ј. Лешница, Јелав, Лешница (село) и Цикоте; од 60—70% — Горњи Добрић, Драгинац, Доња Сипуља, Лозница (град), Рибарице, Ступница, Тршић и Шор; од 70—80% — Брњац, Велико Село, Горња Сипуља, Доњи Добрић, Доња Бадања, Југовићи, Јаребице, Лешница (град), Лозница (село), Ново Село, Симино Брдо, Слатина, Текериш и Филиповићи; од 80—90% — Грнчара, Горње Недељице, Горња Бадања, Доње Недељице, Клупци, Козјак, Липница, Помијача, Руњани, Стража и Шурице.

У укупном фонду пољопривредне површине друштвени сектор учествује са 5,35%, од чега на оранице и баште отпада 65,20%, воћњаке 9,24%, ливаде 13,89%, пашњаке 9,70%, трстике и баре 1,97%.

Искоришћавање пољопривредног земљишта у 1977. год.

СПЕЦИФИКАЦИЈА	ха	%		
		ораница	од пољопривредност земљишта	од А-БВГ-(I) II-III-IV
I. ОРЕНИЦЕ И БАШТЕ	29.395	—	79,39	—
A. Екстрактивне културе	9.154	13,14	24,72	100,00
пшеница	(8.622)	(29,33)	(23,29)	94,19
раж	(31)	(0,11)	(0,08)	0,34
овас	(485)	(1,65)	(1,31)	5,30
остале екстрактивне културе	(16)	(0,05)	(0,04)	0,17
B. Интензивне културе	15.810	53,79	42,70	100,00
кукуруз	(13.061)	(44,43)	(35,28)	82,61
индустријске биљке	(315)	(1,07)	(0,85)	1,99
повртарске биљке	(2.234)	(7,60)	(6,03)	14,13
остале интензивне културе	(200)	(0,68)	(0,54)	1,27
B. Структуротворне културе	4.274	14,54	11,54	100,00
детелина	(1.056)	(3,59)	(2,85)	24,70
луцерка	(1.200)	(4,08)	(3,24)	28,08
остале структуротворне културе	(2.018)	(6,87)	(5,45)	47,22
Г. Угари и остало земљиште	157	0,53	0,43	100,00
II. СТАЛНЕ КУЛТУРЕ	2.562		6,92	100,00
воћњаци	(2.473)		(6,68)	96,53
виногради	(89)		(0,24)	3,47
III. СТАЛНО ЗЕЛЕНЕ ПОВРШИНЕ	5.022		13,56	100,00
ливаде	(1.746)		(4,71)	34,77
пашњаци	(3.276)		(8,85)	65,23
IV. ТРСТИЦИ И БАРЕ	47		0,13	100,00
С в е г а :	37.026	—	100,00	—

Искоришћавање ораница

У првој години после увођења комуналног система ратарска производња на подручју СО Лозница карактерисала се ниским приносима по 1 ха. Око 80% сетвених површина коришћено је за производњу жита, остатак претежно се налазио под угарима, индустријским, крмним и повртарским биљем (16,95). Између 1955—1965. год. месне власти вршиле су знатна улагања у ратарску производњу и настојала да се измени структура искоришћавања ораница. Само у 1962. год. оне су нарочито биле предвиделе смањење ораничних површина под житима за 8,23%; код осталих култура увећање од 10,80—15,33%. Међутим, и поред тога у периоду 1961—1965. год. у искоришћавању ораница жита учествовала са око 80%.

Газдинства према засејаној површини жита у 1960. год. (14)

Укупан број индивидуалних газдинстава која су сејала жита у 1960. год.	Површина под житом у ха
1337	до 0,50 ха
1483	0,51 — 1,00 ха
2595	1,01 — 2,00 ха
1713	2,01 — 3,00 ха
1462	3,01 — 5,00 ха
231	преко 5,01 ха

Између 1961. и 1962. год. производња стрних жита на подручју комуне увећана је са 103.369 мц на 147.922; кукуруза од 148.892 мц на 169.205; црвене детелине са 48.363 мц на 53.270; поврћа за 363 мц — од 37.871 мц у 1961. год. на 38.234 у 1962. У 1963. год. на поседима свих газдинстава без обзира на сектор власништва произведено је 207.308 мц пшенице, 258.208 мц кукуруза и 6.888 мц соје. Највећи просечан принос пшенице остварио је друштвени сектор — 35,3 мц/ха; најмањи индивидуална газдинства ван кооперације — 13,8 мц/ха. У кооперацији они су износили 23,2 мц/ха. Просечни приноси кукуруза били су следећи: код друштвеног сектора 38,7 мц/ха, у кооперацији— 34,6 мц/ха и ван кооперације — 14,6 мц/ха. Исте године преко 50% (51%) сетвених површина намењених за производњу пшенице било је засејано високородним сортама.

И после 1965. год. вршена су знатна улагања у ратарску производњу. Код друштвеног сектора пољопривреде у 1967. год. планирана улагања износила су 731.310 дин. То је за 16% више од остварених у 1966. год. Три године касније, 1970., на око 50% површина спроведена је обрада земље механичким средствима; утрошено је 7000 тона вештачких ђубрива у производњи пшенице и кукуруза; око 90% сетвених површина под пшеницом засејано је високородним сортама; сетва кукуруза реализована је са око 65% хибрида. У марту месецу исте године процењено је да једна четвртина производње жита представља тржни вишак.

Од осталих култура највише се сеје поврхе. У укупној сетвеној површини оно учествује са 7,60%. На првом месту је кромпир, кад је реч о површинама. На другом месту налази се купус, затим парадајз. Пасуљ је тек на четвртом месту и, што је такође важно, сетвена површина под њим осетно се смањила са увођењем хибридних сорти кукуруза. У комуни, илустрације ради, на 100 становника долази, у просеку, око 2,86 ха под поврхем, према 4,67 ха у подринско-колубарском региону. Највише га производе газдинства у потесима с леве и десне стране пута Лозница—Шабац (Алексић Будимир, Јанчић Живота, Алексић Илија, Јанчић Мићко, Алексић Велимир, Јанчић Добривоје, Петровић Момчило, Богосављевић Милоје и др.).

Биљна производња на ораницама и баштама у 1977. год.

Биљне културе	Укупна производња у житним јединицама	Процент од укупне биљне производње на ораницама и баштама
А. Екстрактивне културе	289.170	27,71
Б. Интензивне културе	659.767	63,23
кукуруз	(553.362)	
индустријске биљке	(23.405)	
повртарске биљке	(39.382)	
остале интензивне културе	(43.618)	
В. Структуротворне културе	94.542	9,06
С в е г а :	1.043.479	100,00

И ПК „Лозница“ се у првим годинама после оснивања бавио повртарством. Године 1969. две његове радне јединице имале су сетвене површине под поврхем — РЈ „Гучево“ и РЈ „Драгинац“. Исте године структура повртарских површина код РЈ „Гучево“ изгледала је овако: парадајз — 0,9 ха, рани купус — 0,4 ха, пострни купус — 3,5 ха, паприка — 0,15 ха и краставци — 3,6 ха. У 1969. год. РЈ „Драгинац“ произвела је 7515 кг бораније на 6 ха. Последњих година Комбинат не користи земљишни фонд за сетву купуса и осталих повртарских усева (10, 9).

Род кромпира у 1977. год. је, према процени, износио 75.644 мц у вредности од 16.137 хиљ. дин. Од тога је произведено као међуусев 278 мц (0,37%). Другим речима, као чист усев кромпир је био засејан на 972 ха и постигнут укупан принос од 75.366 мц. Рачуна се да је поменуто године продато на тржиште 31.217 мц; остатак је утрошен на газдинствима — за исхрану чланова домаћинства 20.127 мц, за семе 16.736 мц и стоку 7564 мц. Преко 30.000 мц откупили су организације удруженог рада по 246 дин./мц у вредности од 7755 хиљ. дин. (15).

Упркос релативно високим приносима поврћа по 1 ха, сваке године се увезу знатне количине из Мачве, Војводине, Семберије, Македоније и Црне Горе. Нарочито се осећа велики недостатак раног повр-

ћа. У првој декади августа 1978. год. продавци бостана на лозничкој пијаци углавном су били произвођачи из Срема, а парадајза из Македоније и Семберије.

ПК „Лозница“ је носилац развоја производње индустријског биља не само у потесима поред Дрине, већ и у читавој комуни. По учешћу у укупној сетвеној површини, такође Комбинат заузима значајно место. Соја је најважнија индустријска биљка. У 1977. год. сетвена површина под њом код друштвеног сектора износила је 27 ха, а приватног 140 ха. Сада се у комуни индустријско биље сеје на 1,07% сетвених површина, од чега 53,2% отпада на соју и 36,19% шећерну репу. Један хектар, у просеку, даје 17,0 мц соје.

Пре четири године, 1973., на поседу ПД „Гучево“ почеле су да се сеју кинеске сорте соје — Кирилин 8, Кирилин 3, Кирилин 4, Хајлунг 3, Хајлунг 10, Ерли Бампер и Брилијант голд — бин. То су све „високородне сорте, вегетације између 122—132 дана, крупног и квалитетног зрна, погодне за механизовану жетву“ (18, 16). У 1975. год. свака од ових сорти била је засејана на 0,50 ха и остварен принос од „преко 10 мц/ха“. Исте године био је постављен и оглед са „сортом Манџу Висконзин као стандардом, који треба да покаже стварне вредности сваке поједине сорте у односу на до сада најраширенију америчку сорту соје“ (19, 28, 29).

На сваких 100 ха ораница и башта у 1977. год. биљна производња износила је 3549,25 житних јединица; укупна 1,043.479 јединица. Од тога 27,71% производње отпада на екстрактивне културе, а 63,23% интензивне и 9,06% структуротворне.

Сталне културе

Око 6,68% целокупног пољопривредног земљишта на подручју комуне налази се под воћњацима, од чега на приватни сектор, који је доминантан у воћарској производњи, отпада највећи део (92,60%). Природне могућности за развој воћарства по к.о., иако велике, још увек су недовољно или неодговарајуће искоришћене за производњу воћа. До 5% пољопривредног земљишта под воћњацима има 20% к.о.; од 5—10% — 52%; преко 10% — 28%. У к.о. Рибарице, на пример, овај проценат износи 8,12, према 4,68 у Стражи.

До 1955. год. у околини Лознице претежно су гајене шљиве и јабуке; остало воће на поседима пољопривредних газдинстава или уопште није било заступљено, или у изузетно малом проценту. У време увођења комуналног система, на пример, шљива је имала 546.447 стабала, према 79.748 јабука и 26.988 ораха (16, 110). Шест година касније, 1961., произведено је воћа у вредности од 342.732 хиљ. дин. Исте године план воћарства на подручју комуне је остварен са преко 200% (207,8%). Само шљива је произведено 11.733 тоне. Од тога отпада на приватни сектор 11.727 тона; остатак шљиварске производње је реализовао друштвени сектор.

Један од најважнијих проблема воћарства у периоду 1962—1965. год. били су ниски просечни приноси воћа по 1 ха. То је, углавном, била последица високог процента неродних стабала. У оваквим условима, нарочито на побрђу, воћарска производња из године у годину доста је осцилирала. Зато је у периоду 1966—1970. год. предузет био низ мера да се изгради систем економске стимулације који ће подстаћи индивидуалне произвођаче да се одлучније заложу за већу воћарску производњу на својим поседима путем асанације постојећих и подизање нових воћних засада. У 1967. год. једно стабло шљива просечно је дало 24 кг плода. Крајем 1970. год. под плантажним воћњацима налазило се 76 ха. Најпространије воћне засаде имао је ПК „Лозница“ — 117 ха.

Годинама отежан пласман воћа представља знатну препреку у бржем унапређивању воћарства. ПК „Лозница“ и РО „Воћар“ (ООУР „Воћар“ — Београд) највећи су купци воћарских производа. Међутим, ове две организације откупљују само један део производње. У 1968. год. ПК „Лозница“ је откупио 62.346 кг трешања, 24.088 кг вишања, 72.835 кг малина, 6155 кг „браница“, 11.128 кг сувих шљива и 158.973 кг ракије. Исте године откуп по његовим радним јединицама изгледао је овако: РЈ „Лозница“ — 36.427 кг трешања, 23.503 кг вишања, 29.001 кг малина, 7280 кг сувих шљива и 48.616 кг ракије; РЈ „Драгинац“ — 20.219 кг трешања, 586 кг вишања, 36.795 кг малина, 6155 кг „браница“, 3848 кг сувих шљива и 103.342 кг ракије; РЈ „Текериш“ — 5700 кг трешања, 7042 кг малина и 7015 кг ракије; укупна вредност откупа износила је 628.313 нов. дин. Годину дана касније, 1969., овај откуп износио је 24 мц трешања, 246 мц вишања, 664 мц малина, 1584 мц шљива и 330 мц ракије. РО „Воћар“, у просеку, откупи 30 тона трешања, 20 тона купина, 15—20 тона кајсија, 5—30 тона вишања, 500 тона свежих шљива, 50 тона индустријских јабука и око 10 тона ракије годишње. Последња радна организација „бранице“, купине и малине извози у Немачку и Аустрију, а све шљиве на тржишта СССР-а.

Услед ових и многих других узрока застоја, и поред постигнутих извесних структурних измена у воћним засадама, организована воћарска производња и њено повезивање са прерадним капацитетима наредних година треба да буде најкрупнији резултат у преображају ове пољопривредне гране. Кроз њу треба подстаћи и индивидуална газдинства на удруживање, тако да се сарадња не своди само на купопродајне одnose. Према плану ПК „Лозница“, до краја 1980. год. на приватном сектору треба да се подигну многи нови воћни засади, а при томе посебна пажња поклоњена сортама шљива које раније сазревају, засађивању вишања и јагодичастог воћа. Овај комбинат, који је иначе носилац развоја пољопривреде на приватном сектору, предвиђа следећу индивидуалну воћарску производњу у последње три године средњерочног плана: 1978. год. — 600 тона шљива, 200 тона вишања и 120 тона малина; 1979. год. — 700 тона шљива, 250 тона вишања и 150 тона малина; 1980. год. — 1000 тона шљива, 300 тона вишања и 200 тона малина.

Структура плантажних воћњака на подручју СО Лозница у 1977. год.

Врста воћа	Површина у ха	Број стабала воћа	
		укупно	родних
Вишње	10	4.900	3.500
Јабуке	25	10.425	10.425
Шљиве	62	15.000	15.000

Још од пре другог светског рата у Лозници постоји расадник за производњу воћног садног материјала. Године 1978. он је имао 33 ха, 77 ари и 12 м². Од тога отпада на саднице 8,70 ха и семениште 1,00 ха; остало земљиште расадник претежно користи за матичњаке. У сопственом воћном засаду има 216 јабука, 197 крушака, 16 дуња, 435 шљива, 16 трешања, 114 вишње, 25 кајсија, 14 брескве и 92 ораха; укупно 1125 стабала, од чега родних 847 (75,29%).

Између 1962. и 1977. год. расадник је произвео преко 872 хиљаде садница. У појединим годинама производња је износила: 1962. год. — 85.066, 1963. год. — 93.576, 1964. год. — 59.346, 1965. год. — 44.303, 1966. год. — 24.938, 1967. год. — 30.734, 1968. год. — 51.735, 1969. год. — 34.424, 1970. год. — 32.320, 1971. год. — 57.495, 1972. год. — 38.123, 1973. год. — 35.953, 1974. год. — 47.520, 1975. год. — 61.728, 1976. год. — 81.605 и 1977. год. — 93.716. Последње године структура расадничке производње садница изгледала је овако: јабуке — 4008, крушке — 8722, дуње — 700, шљиве — 64.274, кајсије — 2100, трешње — 150, вишње — 3200, брескве — 4313 и ораси — 6249.

И поред знатне производње садница расадник нема већег утицаја на обнову старих и подизање нових воћних засада у комуни. Преко 50% произведених воћних садница купују газдинства из других крајева. У јесен 1977. год. расадник је имао 78 купаца за садни материјал. Од тога су из Лознице 26, Слеччевића 1, Шапца 11, Сарајева 1, Брезника 1, Липничког Шора 1, Доњег Добрића 1, Бање Ковиљаче 2, Бијељине 1, Лозничког Поља 1, Сребрнице 1, Живнице 1, Шепка 1, Цулине 1, Бановића 1, Јошеве 1, Београда 2, Клупца 1, Јање 1, Зворника 1, Обреноваца 1, Маглаја 1, Доњег Црнијева 2, Коцељеве 2, Метлића 2, Крнула 1, Љубовије 1, Слатине 2, Завлаке 2, Ресника 3 и осталих места 4. Укупно је продато 2848 јабука, 3451 крушка, 461 дуња, 67.590 шљива, 139 трешања, 2206 вишања, 1782 брескве, 2072 кајсије, 2545 ораха, 24.260 рибизли, 5000 малина и 5750 купина. Само 33 Љубовија купила је 6150 шљива, 320 ораха, 8500 рибизли, 2900 малина, 4750 купина и 150 крушака.

Бројно стање воћних стабала на подручју СО Лозница у 1977. год.

Врста воћа	Укупан број стабала	Број родних стабала	Процент родних од укупног броја стабала
Трешње	20.013	16.911	84,50
Вишње	12.434	9.906	79,67
Кајсије	5.103	4.300	84,26
Јабуре	64.820	50.504	87,17
Крушке	27.481	23.673	86,14
Дуње	7.633	6.585	86,27
Шљиве	623.846	552.150	88,51
Брескве	10.691	9.104	85,16
Ораси	13.124	10.658	81,21
С в е г а :	785.145	689.791	87,86

Индекс родних стабала трешања за 1977. год. у односу на 1970. износи 105, вишања — 97, кајсија — 116, јабука — 132, крушака — 112, дуња — 112, шљива — 111, брескви — 111 и ораха — 132. Једно стабло шљива, у просеку, даје 9—25 кг плода, према 5—26 кг јабука. Од 154.092 мц произведеног воћа у 1977. год. на шљиве отпада 84,49%, јабуке 7,78% и остало воће 7,73%. Производња је доста променљива и индекси за шљиве у односу на 1970. год. износе: 1971. год. — 89, 1972. год. — 230, 1973. год. — 64, 1974. год. — 163, 1975. год. — 175, 1976. год. — 81 и 1977. год. — 161; јабуке; 1971. год. — 277, 1972. год. — 256, 1973. год. — 517, 1974. год. — 404, 1975. год. — 458, 1976. год. 254 и 1977. год. — 522.

Воћарска производња по секторима власништва у 1977. години

Врста воћа	Производња по секторима власништва у мц		Укупан принос у мц	Укупна производња у житним јединицама
	приватни	друштвени		
Трешње	4.267	4	4.271	1.281,3
Вишње	41	16	57	17,1
Кајсије	625	2	627	188,1
Јабуре	9.926	2.056	11.982	4.792,8
Крушке	4.086	79	4.165	1.666,0
Дуње	1.073	4	1.077	430,8
Шљиве	129.050	1.144	130.194	39.058,2
Ораси	962	2	964	289,2
Брескве	755	—	755	377,5

Производња шљива, у просеку, износи око 122.736 мц годишње. Највише је произведено 1972. (185.476 мц) и 1975. год. (141.510 мц), а најмање 1973. (51.802 мц). У 1977. год. произведено је око 130.194 мц шљива, што у односу на просек 1970—1977. износи 106,08%.

Око 85% произведених шљива користи се за производњу ракије. Године 1977. сва газдинства без обзира на сектор власништва од 111.537 мц произвела су 18.225 хл ракије, 723 мц пекмеза и 373 мц сувог воћа. Исте године шљиварска производња на приватном сектору износила је 129.050 мц у укупној вредности од 19.357 хиљ. дин. Од тога су индизидуална домаћинства утрошила за исхрану својих чланова 5421 мц и прераду 111.537 мц; остатак су продала на тржиште и остварила доходак од 2783 хиљ. дин. (15).

И остало воће једним мањим делом се прерађује. У годинама после увођења комуналног система од њега, у просеку, годишње се произведе 60—70 мц сувог воћа, 120—140 мц пекмеза, 750—770 хл ракије, 70—75 хл сокова и 25—30 хл воћног вина.

У комуни, иначе, **винова лоза** се једино нешто више гаји у к.о. Чокешина. Природни услови омогућавају да се овде гаје винске сорте грожђа са релативно високим процентом шећера. У осталим деловима комуне винова лоза се уопште не гаји, или на изузетно малим површинама. То је и образложење што виноградима у структури укупне пољопривредне површине комуне не учествују са неким већим процентом — са свега 0,24; такав је случај био у 1977. год.

Индивидуални сектор поседује 100% виноградарске површине. Године 1974. под виновом лозом је било око 130 ха обрадивих површина. Исте године у к.о. Лозница, Горње Недељице, Слатина, Доње Недељице, Драгинац, Сипино Брдо, Филиповићи, Лешница, Горња Борина, Јесал, Козјак, Липнички Шор, Пасковац, Липница, Грнчара, Руњани, Стража, Трбушница и Шурице винова лоза уопште није гајена; осталим к.о. на 1—46 ха. Међу последњим апсолутно највеће површине под виноградима има к.о. Бадања (5 ха), Горња Сипуља (5 ха), Доња Сипуља (8 ха), Јадранска Лешница (9 ха), Ново Село (10 ха), Текериш (5 ха), Трбосиље (10 ха) и Чокешина (46 ха); али и у овим к.о. виноградарске површине веома су уситњене.

Између 1973. и 1977. год. површине под виноградима су смањене за 38,62%. Последње године под њима се налазило 89 ха. Виногради на америчкој подлози заузимају 76 ха (85%). Осталих 13 ха отпада углавном на домаћу лозу (14%). И једни и други распоређени су по к.с. као и укупне виноградарске површине. У истом раздобљу број родних чокота је, од 1.106.000 у 1973. год., смањен за 34,36% — на 726.000 у 1977. Индекси укупног броја чокота у односу на 1973. год. износе: 1974. год. — 98, 1975. год. — 75, 1976. год. — 70 и 1977. год. — 59.

Виноградари према величини земљишног поседа у 1960. год (14)

Величина поседа	Укупан број виноградарара
До 0,09 ха	1
0,10 — 0,50 ха	19
0,51 — 1,00 ха	22
1,01 — 2,00 ха	77
2,01 — 3,00 ха	136
3,01 — 4,00 ха	158
4,01 — 5,00 ха	183
5,01 — 8,00 ха	420
8,01 — 10,00 ха	173
10,01 — 15,00 ха	171
15,01 — 20,00 ха	22
20,01 и више ха	10

У условима комуналног система на унапређивању виноградарства недовољно је учињено. То има за последицу да су приноси грожђа по 1 чокоту доста ниски. Године 1977. они су износили 0,5 кг, што је за 37,5% мање од републичког просека. Према садашњим приносима по чокоту, Лозница се налази на десетом месту у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници (после комуна Ваљево, Владимирци, Коцељево, Крупањ, Лајковац, Миолица, Уб и Шабач). Исте године од 726 хиљада родних чокота добивено је 3550 мц грожђа — 0,09% од укупне производње у Србији, од чега је 92,17% прерађено, 4,70% утрошено за исхрану чланова домаћинстава у свежег стању и 3,13% продато на лозничкој пијаци (15).

Производња вина у комуни износила је од 914—3063 хл између 1970—1975. год. У 1976. год. произведено је 879 хл, а у 1977. око 1401 у вредности од 1121 хиљ. дин. (15). Индекс производње вина за 1977. год. у односу на 1970. износи 68. Индекси кретања производње из године у годину изгледају овако: 1971. год. — 76, 1972. год. — 140, 1973. год. — 111, 1974. год. — 123, 1975. год. — 29, 1976. год. — 95 и 1977. год. — 159. Последње две године увећани индекси указују само на повећану производњу.

Преко 25% од укупне вредности прераде грожђа отпада на ракију комовицу; такав је случај био у 1977. год. (15). У комуни, у просеку, произведе се 148,75 хл комовице годишње (просек 1970—1977). Највише количине произведене су 1974. год. — 239 хл, према 170 хл у 1977.

Стално зелене површине

Процент пољопривредног земљишта под стално зеленим површинама на подручју СО Лозница износи 13,56. Највећи проценат под ливадама и пашњацима има к.о. Милина (70,65%); затим к.о. Трбосиље (30,15%) и Доња Сипуља (28,96%). Газдинства из ове три к.о. држе у поседу 10,14% од укупног фонда стално зелених површина. У осталим к.о. овај проценат износи 0,15—27,14.

До 10% пољопривредног земљишта под стално зеленим површинама имају к.о. Брадић, Брњац, Велико Село, Грнчара, Горње Недељице, Горња Бадања, Горњи Добрић, Доњи Добрић, Доње Недељице, Јадранска Лешница, Јелав, Југовићи, Јаребице, Лешница, Лозница, Липница, Ново Село, Рибарице, Руњани, Слатина, Филиповићи, Шор и Чокешина; од 10—20% — Бања Ковиљача, Воћњак, Јошева, Клупци, Козјак, Помијача, Пасковац, Стража, Симино Брдо, Ступница, Текериш, Трбушница, Цикоте, Доња Бадања и Шурице; од 20—30% — Горња Борина, Горња Сипуља, Доња Сипуља, Зајача, Каменица, Коренита и Тршић; преко 30% — Трбосиље и Милина.

Катастарски приход од стално зелених површина на подручју десет к.о. у 1973. год.

Катастарска општина	Укупан катастарски приход од стално зелених површина у динарима
Чокешина	741.600
Шурице	256.816
Цикоте	1.050.002
Филиповићи	219.732
Трбушница	771.426
Текериш	902.526
Трбосиље	1.576.926
Слатина	471.893
Ступница	783.898
Симино Брдо	718.207

У првим годинама после увођења комуналног система просечни приноси ливадског сена по 1 ха били су мали због недовољне примене агротехнике. Касније, особито после 1960. год., они су повећани уз истовремено преобраћање природних у вештачке ливаде. Године 1977. они су износили 44,5 мц ха. Исте године под природним ливадама се налазило 720 ха и вештачким 1026 ха; укупно је произведено 77.626 мц ливадског сена, од чега на вештачким травњацима 77.472 мц (92,07%).

Једно газдинство, према подацима из 1977. год., производи 16,6 мц сена са 1 ха под пашњацима.

Искоришћавање шумског земљишта

Још пре увођења комуналног система околина Лознице истицала се високом степеном шумовитости у северозападној Србији. Међутим, њене шумске површине добрим делом су биле захваћене ерозијом и бујинцама. У 1961. год. под шумом и шумским земљиштем налазило се 18.275,42 ха. Од тога је било у поседу индивидуалних газдинстава 8.957,42 ха; остатак је отпадао на друштвени сектор — 9318 ха. Првим

је управљао НОО Лознице; другим предузеће за газдовање шумама „Борања“ у Лозници. Исте године реализован је план сече са 5695,66 м³ дрвне масе — 1871,86 м³ техничке грабе и 3823,80 м³ огревног дрвета.

Између 1961. и 1965. год. предузеће „Борања“ предузимало је низ мера за планско искоришћавање и обнову шума; подизање плантажа брзорастућих топола и интензивних култура; побољшање шумског фонда уношењем четинара у лишћарске шуме и јачање техничке базе. Крајем 1965. год. високе шуме заузиле су 9117 ха, према 447 ха под ниским. Укупна залиха дрвне масе износила је близу 1,5 милиона м³. У укупној дрвној залихи друштвени сектор учествовао је са 935.457 м³. Међутим, поред свега тога стање шумарства није било задовољавајуће. У овом периоду оно се одликовало недовољном отвореношћу шума за експлоатацију, високим процентом деградираних шумских површина, превагом лишћара у дрвној маси, неповољном структуром прерађивачких капацитета и слабом опремљеношћу. Због тога су у 1966. год. била предвиђена знатна инвестициона улагања у шумарство на подручју предузећа „Борања“ — 2,290.000 нов. дин. Од тога је отпало на вишегодишње засаде 90.000 дин., набавку опреме 450.000 дин., грађевинске радове 320.000 дин. и изградњу комуникација 1,430.000 дин.

После 1966. год. „Борања“ је поклањала посебну пажњу биолошким инвестицијама, пошумљавању голети, мелиоративним радовима, подизању засада, модернизацији средстава за примарну прераду дрвета и изградњи шумских објеката. Од 1971—1975. год. површина под шумом на приватном сектору увећавана је 0,6% годишње, према 0,1% код друштвеног сектора. Око 85% нових пошумљавања индивидуална газдинства су вршила лишћарама. У структури нових засада код друштвеног сектора четинари су учествовали са око 80% и тополе 20%. И једна и друга пошумљавања углавном су вршена засадима из локалних радника.

И ПК „Лозница“ бави се шумарством. Још у првој години после оснивања, 1968., Комбинат је имао око 377 ха под шумским земљиштем. Исте године он је на 2 ха засадио багрем и 16 ха канадску тополу. Само у 1970. год. његова сеча је износила 945 м³ дрвне масе — 261 м³ техничког дрвета и 684 м³ огревног. Годину дана касније, 1971., ПК „Лозница“ је на 20 ха деградираних шума вршио чишћење и прореду; укупна сечива маса износила је близу 1500 м³ дрвета.

Последњих година на подручју СО Лозница запажа се сталан напредак у узгојно-шумским радовима. Све су већа улагања на пошумљавање са четинарима, а и у засађивању топола. Поклања се и пажња нези младих шумских засада. Упоредо са пошумљавањима врши се и реконструкција изданаčkih шума. У првој години текућег средњерочног плана нега шума и култура обављена је на 996,41 ха. Пошумљена површина била је мања — 279 ха и 83 ара. План сече у шумама индивидуалних газдинстава реализован је са 9842 м³, према 80.624 м³ на друштвеном сектору.

Преко 30% (32,76%) укупне површине подручја СО Лозница данас се налази под шумским земљиштем — 20.055 ха. У погледу обрасле шумске површине оно се налази на другом месту у подрињско-колубарској

међуопштинској регионалној заједници (испред комуна Богатић, Владимирци, Коцељево, Крупањ, Лајковац, Љиг, Љубовија, Мали Зворник, Мионица, Осечина, Уб и Шабац). До 20% укупне површине под шумским земљиштем има к.о. Лешница, Лозница, Липница, Ново Село, Помијача, Руњани, Клупци, Стража, Горње Недељице, Доње Недељице, Козјак, Симно Брдо, Слатина, Текериш, Филиповићи, Шор, Шурице, Грнчара, Горња Бадања, Јелав, Југовићи и Јаребине; од 20—40% — Ступница, Тршић, Брњац, Велико Село, Горња Сипуља, Горњи Добрић, Доњи Добрић, Рибарице, Брадић, Бања Ковиљача, Воћњак и Доња Сипуља; од 40—60% — Трбосиље, Цикоте, Чокешина, Ј. Лешница, Јошева, Коренита, Милина, Трбушница и Каменица; преко 60% — Пасковац, Зајача и Горња Борина. Апсолутно највеће површине под шумским земљиштем има к.о. Горња Борина — 1312 ха, Ј. Лешница — 1197 ха, Коренита — 2061 ха и Чокешина — 1182 ха. У ове четири к.о. налази се 28,68% од укупног шумског земљишта на подручју комуне — 5752 ха.

Око 52,02% шумског земљишта у поседу је друштвеног сектора; остатак од 47,98% својина је индивидуалних газдинстава. Приватно шумско земљиште је веома уситњено — рачуна се да једна шумска парцела индивидуалних газдинстава има, у просеку, 0,61 ха. Године 1973. и један и други сектор имали су катастарски приход од шума преко 89 милиона динара (5,4% од укупног у комуни).

Просечна дрвна маса у поседу предузећа за газдовање шумама „Борања“ износи 1,545.900 м³ (1967—1977. год.). Његова дрвна маса по типу узгоја је, у просеку, следећа: високе шуме — 1,085.300 м³, издавачке — 393.000 м³ и културе — 67.600 м³; прираст по 1 ха: високе шуме — 5,6 м³, издавачке — 4,1 м³ и културе — 5,9 м³; сеча по 1 ха: високе шуме — 3,7 м³, издавачке — 2,4 м³ и културе — 3,5 м³.

Године 1977. у шумама на приватном сектору исечено је 39.372 м³ дрвета у укупној вредности од 33.168 хиљ. дин. Од тога отпада на техничко дрво 8858 м³, огревно — 26.577 м³ и отпадак — 3937 м³. Око 2688 м³ техничког дрвета продато је на пијаци; остатак од 6170 м³ утрошен је у домаћинствима. Биланс огревног дрвета изгледао је овако (у пр. м.): огревно и целулозно — 175, продато на пијаци — 10.178 и потрошња у домаћинствима — 30.535 (15).

Програмом развоја шумарства регионалне заједнице подрињско-колубарског региона за период 1978—1980. год., који су иначе радници предузећа за газдовање шумама „Борања“ у Лозници прихватили, предвиђено је да се на подручју комуне проценат укупне површине под шумом осетно увећа; интензивирају шумско-узгојни радови; повећа нега свих шумских засада; обезбеди економичан раст продуктивности у шумарској производњи; механизирају и модернизују шумарски радови; изграде многи шумски путеви; ангажују све заинтересоване друштвене организације на унапређење и развој шумарства.

УСМЕРЕНОСТ БИЉНЕ И СТОЧАРСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Биљна производња. — У текућем средњерочном плану (1976—1980. год.) тежиште у биљној производњи је стављено на предузимању мера ради бржег увећања приноса по 1 ха. Године 1977. на сваких 100 ха пољопривредног земљишта биљна производња износила је 3082,95 житних

јединица; на прехрамбене културе долази 32,38% јединица, сточне 65,67% и индустријске 2,05%. У укупној биљној производњи индивидуална газдинства учествују са 91,71% и друштвене пољопривредне организације са 8,29% (ЗЗ „Цер“, ПК „Лозница“ и др.).

ПК „Лозница“ носилац је развоја биљне и читаве пољопривредне производње. Једна његова ООУР искључиво се бави пољопривредном производњом на сопственом поседу — ООУР ПД „Гучево“. Његов земљишни фонд погодан је не само за гајење жита, већ и осталих култура. Међутим, добро још увек своје ораничне површине високим процентом користи за сетву пшенице и кукуруза. Производња кукуруза у Комбинату је од 16.563,71 мц у 1968. год. повећана на 18.952,00 у 1977. Просечан принос по 1 ха у овом периоду повећан је за 42,56 мц, односно износи 92,00 мц/ха. Године 1977. ПК „Лозница“ је на 351 ха остварио просечан принос пшенице од 46 мц/ха. Последње године са 168 ха ПД „Гучево“ убрало је 470,75 мц сунцокрета, 378 мц соје, 62.991,84 мц шећерне репе и 861,28 мц уљане репице. У просеку са 1 ха вештачких травњака добија 21,30 — 24,33 мц сена; луцерке — од 47,68 — 52,90 мц; силажног кукуруза — од 342,10 — 370,00 мц; сточног кела — 88,56 мц.

И воћарством се бави ПК „Лозница“. Године 1968. структура његове воћарске производње изгледала је овако (у кг): шљиве — 43.125, вишње — 3846, малине — 6463, рибизле — 2428 и јагоде — 4377. Од тога је РЈ „Гучево“ реализовала 22.078 кг шљива, 3846 кг вишања и 1892 кг малина; РЈ „Драгинац“: 4377 кг јагода, 2428 кг рибизли, 4576 кг малина и 21.047 кг шљива.

Производња воћа у ООУР ПД „Гучево“ износила је 317.377 кг у 1977. год. Од тога на јабуку отпада 265.212 кг (83,56%); остатак воћарске производње чиниле су шљиве. Око 60% јабукових стабала су сорте „златни делишес“. Њихов пласман — истичу радници — обезбеђен је преко младњаче Комбината.

Између 1968. и 1974. год. производња шљива у Комбинату износила је у вагонима (20,32): 1968. год. — 17,0, 1969. год. — 15,6, 1970. год. — 18,2, 1971. год. — 31,0, 1972. год. — 25,4, 1973. год. — 30,8 и 1974. год. — 36,1. У међувремену просечни приноси по стаблу увећани су за више од 100%. Године 1968. свако стабло, у просеку, дало је 8,9 кг плода, 1969. год. — 8,2, 1970. год. — 9,6 кг, 1971. год. — 16,3, 1972. год. — 13,4, 1973. год. — 16,2 кг и 1974. год. — 19,0 кг. Прве две године текућег средњерочног плана производње шљива била је минимална. Године 1977. произведено је 52.165 кг, према 14.360 кг у 1976. Индиректни и директни трошкови производње су скоро 100% већи од прихода.

Преко 82% фонда земљишта ЗЗ „Цер“ (Ј. Лешница) је обрадиво; такав је случај био у 1976. год. Од тога су 91,2% вештачки травњаци; остатак од 8,8% задруга користи за сетву детелине. У просеку производи око 60 мц сена по 1 ха.

Године 1978. ЗЗ „Стража“ (Стража) имала је у поседу 60 ха — 30 ха ораница и 30 ха вештачких ливада. Преко 90% сетвених површина користи за производњу жита. Кукуруза производи 70—80 мц ха. Приноси пшенице су мањи — 40 мц/ха.

Сточарство и сточарска производња. — У Доњем Јадру, на читавом подручју које административно припада СО Лозница, у структури укупне пољопривредне производње сточарство заузима значајно место. Међутим, и поред тога оно је у време увођења комуналног система било доста екстензивно. По значају и вредности производње са којом је учествовало у укупној производњи говедарство је стајало на првом месту; али и његове производне способности биле су веома мале. Сточарска производња на друштвеном сектору углавном је била усмерена на држање коњских грла (ПД „Гучево“). Кооперативни односи са индивидуалним произвођачима нису ни постојали. Стога су месне власти, већ у економској 1955/56. год., предузеле низ мера за организовање сточарске производње, нарочито на друштвеном сектору, како би се ова развијала према могућностима земљишних капацитета. При том посебна пажња била је поклоњена замени примитивних раса стоке, побољшавању структуре сточне хране и оспособљавању газдинстава за робну производњу.

Између 1955. и 1965. год. извршена су знатна улагања у сточарство. Само у 1957. год. за набавку расне стоке, изградњу четири силоторња и два бетонска ђубришта издвојено је из општинског и средског инвестиционог фонда сума од 20,957.000 дин. Целокупна сточарска производња у овом периоду била је усмерена на производњу крављег млека, говећег и свињског меса; али још увек нису постојали виши степени кооперативних односа са индивидуалним произвођачима. Године 1964. у друштвено-организованој производњи утовљено је 1131 говече и 4535 свиња.

И поред предузиманих мера за унапређивање сточарства, до 1970. год. производња млека и меса код приватног сектора на подручју комуне била је испод републичког просека. Из тог разлога СО Лозница донела је одлуку о формирању посебног фонда за унапређивање сточарства и побољшање расности сточног фонда. Укупна улагања за наредних неколико година осетно су увећана, нарочито за бенифицирање набавке приплоднака. У међувремену су ради расне проријентације у говедарству отворени многи пунктови за вештачко осемењавање крава.

Још у првој години после увођења комуналног система уместо ергеле „Гучево“ формирано је истоимено пољопривредно добро „са говедарском и ратарском оријентацијом“ (21,5). До интеграције у ПК „Лозница“ оно је већ имало веома развијено говедарство. Године 1968. добро је држало 158 телад и 158 крава. Исте године једна његова крава, у просеку, дала је 4252 л млека. Укупно је произведено 50.444 кг меса. Од тога отпада на телеће 15.892 кг, јунеће 14.098 кг и товна говеда 20.454 кг.

Године 1971. на поседима свих газдинстава налазило се 19.465 грла говеда и око 48.243 брва свиња. Наредних година стопа раста код говеда износила је 6,5. Укупан фонд говеда у 1975. год., наиме, био је већи од оног из 1971. за 7166 грла. Производња говећег меса увећана је за 69 вагона — у 1971. произведено је 157 вагона. Свињског меса, на бази процене, произведено је 439 вагона, а млека око 8,230.000 л.

Кретање бројног стања индивидуалног сточног фонда у текућем средњерочном плану није задовољавајуће. Несигуран пласман стоке, као и нестабилне цене, у првом реду товних грла, утичу да је број грла стоке променљив. Фонд говеда код приватног сектора је јануара 1978. био мањи за 6,2% него у 1976., коња за 14,52%, а оваца 20,96%. Једино, у односу на 1976. годину, укупан број свиња је увећан за 42,30%. Поред свега тога комуна Лозница се по броју грла стоке без обзира на сектор власништва налази испред многих других у Србији. У њој се на сваких 100 ха обрадиве површине просечно држи 75 говеда или више од републичког просека за 23 грла. Године 1977. она је у том погледу заузимала треће место у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници (после комуна Љиг и Мионица). По броју свиња на 100 ха ораница чак је на другом месту — 148 (испред комуна Богатић, Ваљево, Владимирци, Коцељево, Крупањ, Лајковац, Љиг, Љубовија, Мали Зворник, Мионица, Осечина и Уб) (1, 115—116).

На 37.026 ха пољопривредног земљишта укупно се држи 26.242,95 условних грла стоке; такав је случај био у 1977. год. Од тога на говеда отпада 61,4%, према 4,4% коња. У укупном броју условних грла стоке свиње учествују са 28,5% и овце 5,7%.

Бројно стање стоке и живине на дан 15. I 1977. год.

Врста стоке	Укупан број стоке и живине	Број стоке и живине на 100 ха пољопривредног земљишта	Укупан број условних грла стоке
Коњи	1.008	2,7	1.143,40
Говеда	24.801	67,0	16.110,80
Свиње	47.274	127,7	7.487,10
Овце	16.353	44,2	1.501,65
Живина	318.164	859,9	1.272,65

У односу на 1976. год. број оваца, нарочито приплодних, смањен је по свим к.о. Године 1977. било их је укупно 16.353, односно за 14,50% мање него у 1961. На сваких 100 ха пољопривредног земљишта газдинства држе 31,25% мање оваца од просека за подрињско-колубарску међуопштинску регионалну заједницу — 44 овце (1, 116). Узрок овоме је недостатак радне снаге, смањивање природних стално зелених површина и ниске откупне цене овчарским производима. Међутим, упркос томе што број опада, то се не може рећи за производњу по једном грлу која је, према приликама у Подрињу, и изнад просечне. Од 14.573 грла, стрижене овца претежно расе праменка, у 1977. год. остригано је просечно по 1,9 кг вуне. Целокупна производња вуне и млека утроши се на газдинствима; укупна вредност вунених прерађевина износи 956 хиљ. дин., према 6 хиљ. дин. од прераде млека (15, 24, 25).

Око 65% фонда говеда су мелези буше и сименталца; остатак од 35% отпада на чисте буше. У укупном фонду говеда краве и стоне ју-

пице учествују са преко 50%. Године 1977. постојало је више од 10 (11) пунктова за вештачко осемењавање крава.

Друге године текућег средњерочног плана процењено је да код приватног сектора има 11.105 крава музара, док претходне године 11.605, а 1975. око 11.353. Једна крава, у просеку, даје од 1350—2500 л млека годишње. До 1500 л у просеку дају краве у Горњој Бадањи, Горњој Борини, Горњој Сипуљи, Зајачи, Ј. Лешници, Јаребици, Јошеви, Југовићима, Каменици, Коренити, Милини, Пасковцу, Помијачи, Рибарици, Симином Брду, Ступници, Текеришу, Трбосиљу, Филиповићима, Цикоти и Шурици; од 1500—2000 л — Горњем Добрићу, Горњој Недељици, Грнчарима, Доњој Бадањи, Доњој Недељици, Доњем Добрићу, Драгинцу, Липници, Слатини, Трбушници, Тршићу и Чокешини; преко 2000 л — Бањи Ковиљачи, Башчелуцима, Брадићу, Брезјаку, Брњцу, Великом Селу, Воћњаку, Јелаву, Клупцима, Козјаку, Лешници, Липничком Шору, Лозници, Лозничком Пољу, Новом Селу, Плочи, Руњанима и Стражи. Највеће количине производе газдинства у Коренити — 1,008.000 л, Лешници — 1,067.500 л, Липничком Шору — 1,112.500 л, Лозничком Пољу — 1,245.000 л и Руњанима — 1,100.000 л; најмање у Драгинцу — 50.000 л годишње.

Сточарска производња у 1977. год.

Врста производа	Укупна производња у житним јединицама	% од укупне сточарске производње
Месо		
говеђе	568.973	74,11
овчије	(136.626)	
свињско	(14.094)	
коњско	(298.428)	
живинско	(365)	
Млеко	(119.460)	
кравље	137.847	17,96
овчије	(137.835)	
Остали сточарски производи (вуна и др.)	(12) 60.876	7,93
С в е г а :	767.696	100,00

Крајем друге године текућег средњерочног плана квалитативно најразвијеније говедарство и свињарство имала је ООУР ПД „Гучево“. На овом добру посебна пажња се поклања држању говеда. У 1977. год. оно је просечно имало 199 расних крава. До 1985. год. „Гучево“ треба да изгради савремену фарму свиња капацитета 20.000 товљеника годишње. Његова нова фарма говеда имаће капацитет 250 приплодних јуница, 400 крава музара и 500 јунади за тов у једном турнусу. И једна и друга биће изграђена у сарадњи са ООУР „Кланица“ трговинског предузећа „Дрина“ — Лозница (21, 5—6).

Услужни тов стоке, иначе, заступљен је на поседима знатног броја газдинстава. Приход од кооперације у говедарству — услужни тов — износи 4925 хиљ. дин., док у свињарству прелази 10.000 хиљ. дин. Године 1977. приход на приватном сектору од услужног това стоке достигао је цифру од 15.017 хиљ. дин. Од тога је отпадало на трошкове 13.515 хиљ. дин. — 9460 хиљ. дин. у природи и 4055 хиљ. дин. у новцу (15, 25).

Рачуна се да у комуну има 318.164 живине. Лозница по њиховом броју налази се на трећем месту у подрињско-колубарској међуопштинској регионалној заједници. Испред ње су комуне Шабац са 523.788 и Ваљево са 327.780 живине. Од 212.776 носиља, уз просечну производњу 80—90 комада по носиљи, добија се преко 18 милиона јаја у вредности од 52.030 хиљ. дин.; такав је случај био у 1977. год. (15).

Другојачије је стање, према подацима из 1977. год., у пчеларству. Наиме, медоносна флора на подручју СО Лозница, у просеку, може да обезбеди производњу од преко 3290 мц меда годишње. Међутим, она се данас користи са мање од 5%. У свим к.о. има 2935 кошница. Но, и поред тога у унапређивању пчеларства последњих година постигнути су извесни резултати. Највише је постигнуто у замени вршкара са Ђерзонама. Године 1977. по једној кошници произведено је 3,5 кг меда; укупно 10.273 кг у вредности од 462 хиљ. дин. (15).

Један број пчелара, као они из Б. Ковиљаче, Ј. Лешнице, Драгинца и других места, учлањен је у Пчеларско друштво — Лозница. У 1977. год. вредност пчеларске производње износила је 544 хиљ. дин. Преко 84% прихода потиче од меда; остатак отпада на восак. Један килограм меда, у просеку, продаје се по 45,00 дин. Продајна цена воска је већа — 55,00 дин. за 1 кг (15).

У комуни, иначе, укупна сточарска производња износи 767.696 житних јединица; такав је случај био у 1977. год. Преко 98% производње реализују индивидуална газдинства; остатак од 1,79% отпада на друштвени сектор. На 100 ха пољопривредног земљишта, у просеку, производи се 1537,76 јединица меса, 372,56 млека и 164,53 осталих сточарских производа. Још увек је недовољно организован откуп тржног вишка по к.о. Године 1976. откуп важнијих сточарских производа био је следећи (1, 207): 1998 тона говеда, 450 тона свиња, 5 хиљ. ком. јаја и 1656 хиљ. лит. млека. Идуће године, 1977., откуп појединих производа био је већи. Промет говеда на приватном сектору износио је у грлима: купљено — 1916, продато — 11.816, заклано — 157 и угинуло — 31; промет свиња: опрашено прасади — 145.491, купљено свиња — 16.837, продато — 79.491, заклано — 60.901 и угинуло — 9210; промет оваца: ојагњено јагњади — 7919, купљено оваца — 1118, продато — 7265, заклано — 1735 и угинуло — 1265. Исте године друштвени сектор произвео је 1345 мц меса — 722 мц говеђег и 623 мц свињског. Између јануара и децембра ПК „Лозница“ испоручио је на тржиште 46 крава, 25 јуница, 98 товних јунади, 46 назимица и 498 утовњених свиња.

Још одмах после другог светског рата у околини Лознице формирана су три ловна резервата; остала ловишта била су у индивидуалном поседу и ЛД „Гучево“. Јула 1967. СО Лозница донела је одлуку о установљавању ловишта на шумским земљиштима у поседу друштва-

ног сектора, којим газдује предузеће „Борања“. Исте године постојала су четири ловишта на друштвеном сектору — „Борања“, „Гучево“, „Цер“ и „Троноша“. Прва три ловишта данас користи предузеће за газдовање шумама „Борања“ — Лозница; четврто је уступљено ЛД „Гучево“. Једино се ловиште „Троноша“ целом својом површином налази у границама СО Лозница (Пасковац, Воћњак, Зајача, Тршић, Костајиник, Коренита). „Цер“ обухвата већи део шумско-привредне јединице „Цер—Видојевица“; „Гучево“ — истоимени планински шумски комплекс; „Источна Борања“ — шумско-привредне јединице „Мачков камен“ и „Источна Борања“. Последње ловиште је најраспрострањеније; оно заузима 5765 ха на подручју четири комуне — Лозница, Мали Зворник, Крупањ и Љубовија. Преко 90% налази се под шумом и шумским земљиштем. Један његов део — шумски комплекс „Источна Борања“ — још 1968. год. проглашен је за државно ловиште са задатком да се бави размножавањем и заштитом сrneће дивљачи.

Преко 4,5 хиљада хектара износи ловно-продуктивна површина предузета за газдовање шумама „Борања“ у границама СО Лозница. Предузеће користи ову површину за узгој сrneћих грла и дивљачи ниског лова — зечева. Између 1971. и 1975. год. у његовим ловиштима на подручју СО Лозница, у просеку, било је око 150 сrneћих грла, 350 зечева, 20 дивљих свиња, 30 лисица и 10 куна. Годишњи одстрел у њима био је знатан — 20 сrneћих грла, 100 зечева, 10 дивљих свиња, 20 лисица и 5 куна. У овом периоду предузеће „Борања“ имало је већи расход него приход од ловишта услед знатних улагања у ловно-техничке објекте и др. Први је износио 4000 дин. годишње, према 3000 дин. дохотка.

До 1980. год. предузеће „Борања“ планира увећање броја сrneћих грла до економског капацитета ловишта; побољшање трофејне вредности срнака и регулисање полова 1:1, увећање броја зечије дивљачи за 10%; повећање бројног стања дивљих свиња за 40%; просечно бројно стање од 200 сrneћих грла, 400 зечева и 30 дивљих свиња; годишњи одстрел 15 дивљих свиња, 200 зечева и 40 сrneћих грла. Као резултат свих предузиманих мера за унапређивање ловарства очекује приход од 6000 дин. годишње (1976—1980. год.). У међувремену урадиће и нове десетогодишње ловно-привредне основе за своја ловишта, јер садашњим истиче важност крајем 1978. год.

Године 1898. у Лозници основано је данашње ЛД „Гучево“; оно постоји већ пуних осам деценија. У време оснивања друштво је имало 34 члана, према 409 у 1978. год. У првим послератним годинама ЛД „Гучево“ једино се бавило друштвено организованим ловом на подручју насеља која су административно гравитирала Лозници. Годину дана пред увођење комуналног система формирана су још два ловачка друштва — у Лешници и Драгинцу по 1. Данашње ловиште ЛД „Гучево“ установљено је 17. VII 1967. год.; укупно заузима 26.313 ха на подручју 20 к.о. (Липнички Шор, Козјак, Липница, Грнчара, Горњи Добрић, Брадић, Горње Недељице, Слатина, Доње Недељице, Коренита, Руњани, Тршић, Пасковац, Зајача, Горња Борина, Трбушница, Лозница, Ковиљача, Клуци и Воћњак). Од тога преко 80% (81,07%) представља ловно-продуктивну површину. Крајем 1971. год. процењено је да на 21.331

ха има око 100 срнећих грла, 900 фазана, 1800 зечева и многе незаштитабене дивљачи.

Између 1965. и 1971. год. подручје данашњег ловишта ЛД „Гучево“ доста је неплански искоришћавано. У њему је током 1965. год. одстрелено 1200 фазана и 1800 зечева; 1966. год. — 1500 зечева, 1600 фазана и 170 јаребица; 1967. год. — 10 срнећих грла, 1500 зечева, 1400 фазана и 70 јаребица; 1968. год. — 10 срнећих грла, 1200 зечева, 1100 фазана и 50 јаребица. Последњих 5—6 година друштво строго води рачуна о здравственом и бројном стању дивљачи у ловишту. Одстрел се врши плански. У јулу 1978. год. „Гучево“ је набавило са Беља и пустило у ловиште око 1000 фазана.

На 21.331 ха ловно продуктивне површине ЛД „Гучево“ данас има — према процени од маја 1978. год. — преко 300 срнећих грла, око 9.000—10.000 фазана и 3.000—3.500 зечева. Последњи у ловишту „умиру природном смрћу“.

Економске 1977/78. год. на подручју 32 ловне јединице ЛД „Гучево“ уловљено је 1459 фазана, 171 зец, 47 лисица, 413 врране, 39 јаребица, 277 сврака, 34 јастреба, 2 јазавца, 105 креја, 7 шумских шљука, 1 дивља свиња и многа друга дивљач. Највећи број фазана одстрелен је у ЛЈ Руњани — Попарић — 237 (16,24% од укупног броја одстрелених). Исте године улов у ЛЈ Коренита II изгледао је овако: зечева — 16, фазана — 51, паса — 2, мачака — 2, вррана — 37 и јазавца — 1; ЛЈ Пасковац—Бобија: зечева — 3, фазана — 38, паса — 6, мачака — 3, лисица — 12 и вррана — 19; ЛЈ Бања Ковиљача III: зечева — 2, фазана — 57, лисица — 1 и сврака — 102; ЛЈ Доње Недељице: зечева — 6, фазана — 84, паса — 2, мачака — 3, вррана — 7 и сврака — 18; ЛЈ Коренита III: зечева — 4, фазана — 14, мачака — 1, лисица — 7, сврака — 12; јастребова — 2 итд.

Крајем 1976. год. УСР „Дрина“ — Лозница имало је 687 чланова — риболоваца. Од тога су 83,11% сениори — 571; остали су углавном омладинци. Почасних чланова има 18. Претежно су то пензионери, пољопривредници и радници из Новог села, Лознице, Бање Ковиљаче, Клупца, В. Лешнице, Слатине, Лозничког Шора, Јелава, Драгинца, М. Зворника, Брасине, Страже, Доњег Добрића, Руњана, Зајаче, Трбушнице, Брезјака, Тршића и Липнице. Највише их има из Лознице и Бање Ковиљаче. И једни и други у исто време су чланови Заједнице удружења спортских риболоваца „Дрина II“, која је формирана 18. II 1968. год.

Један риболовац, члан УСР „Дрина“ — Лозница, у једном изласку највише улови до 15 риба на Јадру и Дрини. Последња је доста сиромашна рибљим фондом. На овако стање утичу отпадне воде „Вискозе“ и велике дневне осцилације водостаја Дрине после изградње хидроелектрана узводно од Бање Ковиљаче. Зато је УСР „Дрина“ и ограничило улов рибе од стране својих чланова. Из истих разлога мало је вероватно да ће удружење и испунити основни план унапређивања рибарства до 1981. год.

Поменути план за подручје читаве Заједнице удружења риболоваца „Дрина II“ предвиђа следећи природни прираст риба (у комади-ма): 1977. год. — 350.728, 1978. год. — 350.728, 1979. год. — 250.728, 1980. год. — 250.728 и 1981. год. — 350.728; вештачки прираст: 1977. год. —

12.858, 1978. год. — 12.858, 1979. год. — 12.858, 1980. год. — 14.789 и 1981. год. — 14.789; укупан излов по врстама риба: пастрмки — 3041, шарана — 54.390, сјобаља — 794.330, кленова — 284.015, мрена — 158.540, ке-чига — 5960, штука — 18.225, сомова — 16.595, деверика — 49.875, сму-ћа — 2.980 и других — 294.684.

УКУПНА ПРОИЗВОДЊА И ПРОСТОРНА ОРГАНИЗАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ

Укупна производња. — Пољопривредна производња на подручју СО Лозница износи око 1,908.389 житних јединица, у којој биљна про-изводња — културе са обрадивих и пашњачких површина — учествују са 59,77%. Структура прехранбених култура је у 1977. год. била, у чита-вој комуни, следећа: пшеница 75,63%, раж 0,21%, поврће 10,66%, воће 13,02% и грожђе 0,48%. Исте године производња индустријских култура износила је 23.405 јединица (1,23% од укупне биљне производње). У про-изводњи сточних култура — структура је била следећа: овас 1,16%, је-чам 0,05%, кукуруз 73,99%, детелина 6,12%, луцерка 10,21%, остало крм-но биље са орилица 2,14%, ливадско сено 4,15% и сено са пашњака 2,18%.

Преко 40% пољопривредне производње отпада на сточарске про-изводе, или 767.696 јединица. Преовлађује производња крављег млека, говеђег и свињског меса.

Укупна пољопривредна производња у 1977. год.

Производња на обрадивим и пашњачким површинама	Производња у житним јединицама
А. Прехранбене културе	369.367
пшеница	279.355
раж	774
поврће	39.382
воће	48.101
грожђе	1.755
Б. Сточне културе	747.921
овас	8.689
јечам	352
кукуруз	553.362
детелина	45.804
луцерка	76.381
остало крмно биље са орилица	15.975
ливадско сено	31.050
сено са пашњака	16.308
В. Индустријске културе (конопља и др.)	23.405
Свега производња са обрадивих и пашњачких површина	1,140.693
Сточарска производња	
Г. Млеко	137.847
Д. Месо	568.973
Ђ. Остали сточарски производи (вуна и др.)	60.876
Свега сточарска производња	767.696
Укупна пољопривредна производња	1,908.389

У условима уситњених лозничких земљишних поседа, бројних потеса са малим катастарским парцелама неправилног облика, нерегулисаних водених токова, неизграђених извила за заштиту од поплава, плашки неуређених сеоских насеља, лоших пољских и међумесних комуникација максимално се не користе расположиви пољопривредни потенцијали. Око 5% паразито шумског земљишта у 1977. год. екстензивно се користило за сетву ратарских култура или производњу сена. Исте године 37% стално зелених површина у брдско-планинском делу комуне налазило се од пете до осме катастарске класе и од њих остварен изразито мали катастарски доходак. Још 1975. год. општински секретаријат за привреду и друштвено планирање предложио је СО Лозница да ослободи од општинског дела пореза и доприноса заједници образовања површине на нагибима већим од 20^о уколико на њима буду подигнуте вештачке ливаде, пашњаци или шумски засади. Последњих земљишта има 18.300 ха (30% од укупне површине). Од тога 15% отпада на оранице, ливаде и пашњаке. И једне и друге земљишне категорије углавном се налазе у к.о. Ј. Лешница, Зајача, Брњац, Брадић, Симино Брдо, Рибарице, Ступница, Пасковац, Помијача, Д. Сипуља, Д. Бадања, Трбосиње, Јошева, Каменица, Милина, Г. Бадања, Г. Сипуља, Велико Село, Воћњак, Горње Недељице, Грнчара, Југовићи, Козјак, Цикоте, Шурце, Чокешина, Коренита, Јаребице и Горњи Добрић.

Јуна 1978. год. покренута је иницијатива да се комасицира земљиште у к.о. поред реке Дрине и Јадра. Комасацијом би требало да буде обухваћено преско 10.000 ха. Тренутно се разматрају могућности да се изврши комасација појединих делова или читаве површине 25 к.о. То су: Доње Недељице, Горње Недељице, Велико Село, Доња Бадања, Брадић, Брњац, Цикоте, Шурце, Ступница, Слатина, Симино Брдо, Филиповићи, Јаребице, Горњи Добрић, Козјак, Јелав, Шор, Стража, Липница, Доњи Добрић, Лешница — село, Руњани, Лозница — село, Чокешина и Ново Село.

Л И Т Е Р А Т У Р А

1. Републички завод за статистику: *Општине у СР Србији 1977.* (статистички подаци), Београд, 1978.
2. Љ. Ђирковић: *Хидролошке карактеристике Јадра*, Зборник радова Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 26, Београд, 1975.
3. М. Милосављевић: *Температура ваздуха као вегетациони чинилац у Н.Р. Србији*, Гласник СГД, св. XXIX — бр. 2, Београд, 1949.
4. М. Милосављевић: *Температурни и кишни односи у НР Србији*, Годишњак пољопривредно-шумарског факултета, Београд, 1948.
5. Водопривредна организација „Лозница“: *Водопривредна основа реке Јадра*, св. IV, Лозница.
6. Љ. Ђирковић: *Грађа за климу западне Србије* (у рукопису).
7. К. Милосављевић: *Кишне и сушне периоде у НР Србији*, Издање института за водну привреду НР Србије, Београд — 1951.
8. *Подаци о водопривреди, развоју појединих пољопривредних грана, шумарству, лову и риболову добивени су од СО Лозница, ПК „Лозница“, предузећа за газдовање шумама „Борања“ и анкетирањем на терену (уколико није друкчије наведено у тексту).*

9. Водопривредна организација „Лозница“: *Водопривредна основа реке Јадра*, св. IX, Лозница, 1970.
10. М. Мишић: *Развој ратарске производње на имању „Гучево“ у периоду од 1945. до 1985. године*, Пољопривреда, бр. 250, Београд, 1975.
11. Савезни завод за статистику: *Попис становништва и станова 1971.* (Пољопривредно становништво), Београд, 1973.
12. Републички завод за статистику: *Општине у СР Србији 1975.*, Београд.
13. Савезни завод за статистику: *Попис становништва и станова 1971.*, књ. XII, Београд, 1974.
14. Савезни завод за статистику: *Попис индивидуалних пољопривредних газдинстава 1960.* (докуменат електронског центра број РР-1-60.11 104 000).
15. Савезни завод за статистику: *Обрачун друштвеног производа и народног дохотка општине Лозница од индивидуалног сектора пољопривреде за 1977. годину*, Београд, 1977.
16. Завод за статистику НР Србије: *Статистички годишњак НР Србије 1955.*, Београд, 1955.
17. Б. Маринковић: *Резултати приноса хибрида кукуруза на ПД „Гучево“ — Лозница*, с посебним освртом на рани пораст хибрида, Пољопривреда, бр. 250, Београд, 1975.
18. С. Јевтић: *Ратарска производња на ПД „Гучево“ у Лозници за период 1969/70 — 1973/74. године*, Пољопривреда, бр. 250, Београд, 1975.
19. С. Јевтић: *Нове сорте соје из НР Кине на умножавању на ПД „Гучево“ у Лозници*, Пољопривреда, бр. 250, Београд, 1975.
20. Р. Ђорђевић: *Развој воћарства у периоду од 1945 до 1975. на ООУР ПД „Гучево“*, Пољопривреда, бр. 250, Београд, 1975.
21. Р. Лазаревић: *Програм развоја ООУР ПД „Гучево“ за период од 1975. до 1985. године*, Пољопривреда, бр. 250, Београд, 1975.
22. Institut za geografijo Univerze v Ljubljani: *Studije o kmetijski izrabi tal v treh vaseh Jugoslavije*, Geografski vestnik XXXIV, Ljubljana, 1963.
23. Polska akademia nauk: *Instrukcija szczedolwego zdjecia užitkowania zeimi*, Warszawa, 1962.
24. Polska akademia nauk: *Dokumentacija geograficzna, zeszyt 2/3*, Warszawa, 1966.

Résumé

MIROSLAV D. MILOJEVIĆ

COMMUNE DE LOZNICA *Etudes de géographie agraire*

Lors de la formation de Loznica comme commune dans la République Socialiste de Serbie, les autorités ont déjà tâché d'en faire un ensemble de géographie agraire. Plus de 80 p. 100 de terrain y sont constitués de coteaux, hauts de 200—500 m et composés pour la plupart de roches imperméables — grès et schistes. Environ 30 p. 100 du fonds de terre total sont situés sur les déclivités dépassant 20°.

Les environs de Loznica ont une période relativement longue de températures actives, Le premier jour (date moyenne) avec la température de jour moyenne de 5° est le 8 mars; le dernier est le 26 novembre. La température annuelle moyenne oscille autour de 11,1^o. Juillet est le mois le plus chaud — 21,4^o. La température moyenne pour la période de végétation dépasse, en général, 15°. Dans cette période le nombre de degrés de chaleur atteint le chiffre de 2617 à 3910.

La hauteur annuelle moyenne des précipitations dépasse 900 mm (927). Entre les mois de mars et d'octobre cette somme varie autour de 682 mm. La plus grande quantité de pluie pendant la période de végétation tombe, en moyenne, au mois de mai — 100 mm. Dans ce même mois il y a aussi le plus grand nombre de jours où les précipitations dépassent 0,1 mm — 15,9.

Le plus important cours d'eau au point de vue hydrographique dans la commune est la rivière de Jadar. Son débit annuel moyen est de 9,82 m³/sec — 0,309 km³ au cours de l'année. A cause de ses hauts niveau des eaux, du bassin non aménagé et de l'utilisation irrégulière du sol, les inondations se produisent chaque troisième année en moyenne.

La composition pédologique du sol n'est pas satisfaisante. Les terrains composés de parapodzols qui, en ce qui concerne leurs propriétés agrotechnologiques, compte tenu du manque actuel de systèmes d'amendement, offrent des possibilités limitées à l'agriculture, occupent les plus grandes étendues. Dans la commune de Loznica, le parapodzol souffre en été de sécheresse et au printemps d'une trop grande quantité d'eau. Il y a très peu de terre labourable d'une plus grande valeur productive; c'est en général le cas d'alluvions agrileuses.

Plus de 43 p. 100 (43,60) de la population totale sont actifs; le reste de 56,40 p. 100 sont des personnes à charge ou ayant un revenu personnel. Environ 59,60 p. 100 de ménages possèdent une propriété jusqu'à 5,00 ha. En 1971, à peu près 60 p. 100 de la population agricole vivaient dans les ménages avec la propriété foncière de 0,11 à 5,00 ha.

La part que prend le secteur individuel au fonds de terres total est dominante. 2421 ha d'une quantité totale de 61.221 ha sont dans le secteur social (collectif). Une économie agricole individuelle, sans égard à la source du revenu et la catégorie socio-patrimoniale, possède en moyenne 3,92 ha de terre agricole. Leurs propriétés sont morcelées à l'excès — on compte que dans la commune il y a 2,54 parcelles sur 1 ha au secteur privé.

L'agriculture, d'ailleurs, est de plus en plus équipée de mécanisation moderne. Au mois de juin 1978, sur 100 ha de terre labourable, il y avait en moyenne 1,50 tracteurs et 0,12 combines. Un certain nombre de ménages individuels utilisent les machines agricoles du secteur collectif pour la culture de leur fonds de terre.

Dans la première année de réalisation du plan courant à terme moyen du développement de l'agriculture, la consommation totale d'engrais chimiques dans le secteur privé a été considérablement

augmentée — de 82.990 q. m. en 1975 à 86.770 q. m. en 1976. Les indices de consommation par rapport à l'année 1972 étaient: en 1973 — 122,87, en 1974 — 89, 74, en 1975 — 127,48 et en 1976 — 133,29. Cette dernière année, on a consommé en moyenne environ 271 kg par 1 ha de terre cultivable.

Le pourcentage de la surface agricole dans la surface totale est de 60,48. Loznica occupe sous ce rapport la onzième place dans la communauté régionale intercommunale de Podrinje et de Kolubara. Il n'y a que trois communes qui ont un pourcentage plus petit que Loznica. Pourtant, par les surfaces absolues, elle occupe la quatrième place. Par rapport à 1 habitant, le cas est tout à fait contraire: avec 0,47 ha de terrain agricole elle occupe la dernière place. Vers la fin de 1976 le pourcentage des champs et des jardins dans la surface totale se montait à 79,39; le reste de 20,61 p. 100 était partagé entre les vergers (6,68 p. 100), les vignobles (0,24 p. 100), les prairies (4,71 p. 100), les pâturages (8,85 p. 100), moyères et marais (0,13 p. 100).

La production agricole totale se monte à environ 1.903.389 unités de blé, où la production végétale — culture des surfaces labourables et de pâturages — font 59,77 p. 100. La structure des cultures alimentaires était en 1977 dans toute la commune comme suit: froment 75,63 p. 100, seigle 0,21 p. 100, légumes 10,66 p. 100, fruits 13,02 p. 100 et raisins 0,48 p. 100. Cette même année, la production des cultures industrielles se montait à 23.405 unités (1,23 p. 100 de la production végétale totale). Dans la production des cultures fourragères la structure était la suivante: avoine 1,16 p. 100, orge 0,05 p. 100, maïs 73,99 p. 100, trèfle 6,12 p. 100, luzerne 10,21 p. 100, autres plantes fourragères des terres arables 2,14 p. 100, foin de prairie 4,15 p. 100 foin de pâturage 2,18 p. 100.

Plus de 40 p. 100 de la production agricole sont constitués des produits d'élevage ou 767.696 unités. Il y a une prédominance marquée de la production du lait de vaches, de la viande de boeuf et de porc.

Sur chaque 100 ha de surface agricole, les économies agricoles dans la commune de Loznica produisent 5157,81 unités de blé différents produits agricoles.